

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»
Кафедра банківської справи

НАУКОВА РОБОТА

на тему «Рейтингова оцінка діяльності банку»

Виконав: Пономарьов В.М.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Криклій Олена Анатоліївна

Суми 2007

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....	3
1.1. Сутність, мета та завдання рейтингової оцінки діяльності банків....	3
1.2. Система показників, що застосовуються при рейтинговій оцінці діяльності банків	7
1.3. Методики рейтингової оцінки діяльності банків.....	9
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИК РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	15
2.1. Підходи до оптимізації системи параметричних показників.....	15
2.2. Підходи до покращення методики розрахунку інтегрального коефіцієнта рейтингової моделі.....	16
2.3. Модель комплексного рейтингового оцінювання фінансово- кредитної діяльності банку.....	20
РОЗДІЛ 3. РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ГРУПИ НАЙБІЛЬШИХ БАНКІВ.....	22
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Зміни, що відбуваються останнім часом в економіці нашої країни, кардинально впливають на напрями та темпи розвитку банківської системи. Останні роки відзначилися тим, що банківський сектор набув ознак динамічної, високотехнологічної та конкурентної галузі. Однак банківська діяльність залишається ризиковою, тому особливої актуальності набувають дослідження з комплексного рейтингового оцінювання банків. Конструктивна роль таких досліджень полягає в їх спрямованості на розроблення цілісного комплексного підходу до оптимізації фінансового управління банками в умовах нестабільності і ризику, пошуку можливих шляхів досягнення динамічного стану фінансової стійкості та виходу на траєкторію стабільного зростання.

Метою цієї роботи є розробка та наукове обґрунтування теоретичних засад і прикладних методик визначення комплексного рейтингового оцінювання діяльності банків

Об'єктом дослідження є діяльність банків як підприємств ринкової інфраструктури України. Предметом дослідження є методологічні засади визначення комплексного рейтингового оцінювання діяльності банків в умовах становлення фінансового ринку в Україні.

Методологічну основу дослідження становлять теоретичні положення з проблеми комплексного рейтингового оцінювання банків. Під час розроблення теоретичних питань використано методичні, інструктивні та нормативні матеріали Національного банку України, праці зарубіжних та українських економістів, а також матеріали провідних наукових центрів нашої країни з досліджуваної проблеми. Спрямованість дослідження визначалась сучасними вимогами до комплексного рейтингового оцінювання банків в умовах ринкової економіки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

1.1. Сутність, мета та завдання рейтингової оцінки діяльності банків

За умов ринкової економіки рейтингові системи відіграють провідну роль при оцінці конкурентного становища банку та рівня фінансової надійності його партнерів. Рейтингові показники у компактній формі характеризують стан та перспективні тенденції зміни фінансової стійкості банків. Вони є індикаторами для прийняття управлінських рішень і сигналізують про зміну позицій банку у конкурентному середовищі.

Методики побудови рейтингів як прийом фінансового аналізу діяльності банків покликані створювати комплексні оцінки їх фінансового стану та здійснювати порівняння різних банків за значенням цього показника.

Термін «рейтинг» трактується як «оцінка», віднесення до класу, розряду, категорії. Він визначається на основі системи показників, що обирається залежно від обсягу інформації, яка є в розпорядженні аналітика, специфіки внутрішнього та зовнішнього середовища установи, що оцінюється, тощо. Кінцевим результатом процесу створення рейтингу є продукт, який доводиться до користувачів рейтингових систем як список банків, побудований на основі розрахунку для кожного з них значення рейтингового показника уніфікованою формулою [14].

Слід зазначити, що отриманий список не в усіх випадках є мірилом фінансової стійкості банків і, як правило, формалізує лише їх розподіл за певними зваженими за ступенем впливу ознаками. Місцезнаходження банку в списку визначає не абсолютну його надійність, а лише її ступінь у порівнянні з іншими кредитними установами. Головною метою рейтингу є

визначення позицій окремого банку в загальній сукупності (банківській системі) [8].

Основними напрямками (завданнями) рейтингової оцінки діяльності банківських установ є визначення ефективності та надійності банку. Перший забезпечує керівництво та потенційних інвесторів інформацією про прибутковість роботи банку у порівнянні із іншими, другий показує динамічну стійкість до змін на фінансовому ринку у порівнянні з іншими установами і є актуальним для існуючих та потенційних вкладників. Надійність банку визначається за підсумками комплексного аналізу системи обов'язкових нормативів.

Рейтинги дають клієнтам уявлення про надійність конкретної установи у порівнянні з іншими банками, а потенційні інвестори за їх допомогою можуть отримати дані про ефективність діяльності установи. Рейтинговий аналіз дає можливість менеджменту банку здійснювати порівняльну оцінку його ефективності та надійності, розв'язати питання доходності кредитування банків-партнерів завдяки отриманню об'єктивної інформації про результати їх діяльності.

Методики рейтингового оцінювання діяльності банків можуть бути класифіковані за наступними ознаками [8].

1) За типом власності рейтинги поділяються на:

- державні, що складаються органами, уповноваженими здійснювати перевірки діяльності банків. Класичним прикладом державної рейтингової системи є CAMELS, яка розроблена органами банківського нагляду США і має широке використання у світі, у тому числі в Україні.

- недержавні, що складаються незалежними рейтинговими агентствами.

2) За сферою розповсюдження:

- міжнародні: коло досліджуваних банків не обмежене кордонами країн і, як правило, має міжрегіональний характер;

- національні: здійснюють оцінку діяльності банку у межах банківської системи однієї країни.

3) За ступенем прозорості:

- закриті. Методика побудови даного виду рейтингів не розкривається, внаслідок чого користувачі не мають чіткого уявлення про систему критеріїв та набір показників, за якими здійснюється оцінка діяльності банків. До закритих відноситься абсолютна кількість державних рейтингів [19];

- відкриті. Користувач рейтингів такого типу має інформацію про методику його розрахунку і за умови достатнього рівня володіння математико-статистичним апаратом може самостійно визначити інтегральний показник, що слугує базою при побудові рейтингу. Прикладом такої системи є рейтингова модель В. Кромонава [16, 19].

4) За методом побудови:

- номерні. Сутність номерної системи полягає в наданні кожному з показників фінансового стану банку визначеного місця в рейтингу. Такі системи розраховані на слабодеталізовані методики з незначною кількістю факторів, які приймаються до уваги при розрахунку підсумкового показника, що характеризує фінансовий стан банку;

- бальні. Використання бальної системи передбачає надання кожному показнику певного балу у визначеній експертами шкалі. Підсумовуючи бали, отримані банком за кожним із показників, за спеціальною методикою визначається загальна їх сума, яка дає підставу зарахувати установу до певної групи. На бальному методі базується побудова системи CAMELS;

- індексні. При використанні цього методу для кожного з показників розраховуються вагові коефіцієнти. Підсумковий інтегральний індекс розраховується шляхом розв'язання лінійного рівняння. Прикладом індексного рейтингу є модель В. Кромонава. В загальному вигляді формула індексного рейтингу наступна [16] :

$$R_t = k_1 * X_{1t} + k_2 * X_{2t} + \dots + k_n * X_{nt} \quad (1.1)$$

де t – момент часу (дата);

X_{it} – відповідне йому значення X_i ($i = 1, \dots, n$);

R_t – підсумковий коефіцієнт банку;

k_1, k_2, \dots, k_n – фіксовані параметри;

n – кількість показників, що формують інтегральну оцінку.

5) За формою спостереження:

- дистанційні. На дистанційному спостереженні базується більшість експертних оцінок. Використання рейтинговими агентствами дистанційного методу деякими авторами сприймається як недолік методики рейтингу, проте, слід зауважити, що це стосується, головним чином, вивчення та оцінки стану активів банку, для яких потрібен перегляд первинної документації, також практично неможливий дистанційний аналіз якості управління банком. Перевагою дистанційного методу є можливість регулярно здійснювати поточний моніторинг банків, такі рейтинги швидко реагують на зміни фінансового стану банку;

- комбіновані рейтинги передбачають поєднання аналізу публічної фінансової звітності з внутрішньою інформацією з метою перевірки наявності та якості первинних документів, методів контролю, дотримання діючих нормативно-правових актів та чинного законодавства, ефективності роботи, ставлення керівництва до системи ризик-менеджменту тощо.

б) За способом оцінювання:

- бухгалтерські. Така оцінка базується в першу чергу на аналізі фінансової звітності банків. При цьому розраховуються показники (групи показників) достатності капіталу, ліквідності, доходності активів та капіталу тощо. Основним недоліком даного методу є те, що якісні чинники діяльності банку не враховуються.

- експертні. Така оцінка базується на кількісному та якісному аналізі діяльності банків. Кількісний аналіз передбачає розрахунок економічних параметрів, якісний враховує окремі аспекти функціонування банків (наприклад, строк роботи на ринку). Для забезпечення достовірності

рейтингових оцінок створюється експертна група, висновки якої узагальнюються за допомогою відповідних статистичних прийомів [17].

Таким чином, рейтинги є одним з варіантів фінансового аналізу діяльності банків, що дозволяє отримати комплексну оцінку їх фінансового стану та провести їх порівняння з іншими кредитними установами. Рейтинговий аналіз дає можливість менеджменту банку здійснювати порівняльну оцінку його ефективності та надійності, розв'язати питання дохідності кредитування банків-партнерів завдяки отриманню об'єктивної інформації про результати їх діяльності.

1.2. Система показників, що застосовуються при рейтинговій оцінці діяльності банків

Методики рейтингової оцінки діяльності банків можуть різнитися за методом побудови, ступенем прозорості, сферою розповсюдження, ваговими коефіцієнтами різних факторів, формулою розрахунку інтегрального рейтингового показника, проте спільними для усіх є фактори, що приймаються для розрахунку.

Нижче наведено розроблену російським банківським аналітиком В.Севриновським класифікацію факторних показників, що застосовуються при побудові рейтингових моделей [16, 17].

1). Розмір бізнесу банку, що оцінюється за; розміром чистих активів; належністю банку до фінансово-промислової групи; наявністю асоційованих та дочірніх підприємств [8].

2). Достатність капіталу банку: розмір балансового та достатність регулятивного капіталу; нормативи їх адекватності; наявність інвестованого прибутку у формі резервних фондів під основну діяльність; наявність емісійного доходу та його частка у капіталі.

3). Структура активів. Даний блок включає оцінку частки різних типів активів у загальній структурі; оцінку показників диверсифікації активів;

оцінку динаміки та визначення причин зміни структурних пропорцій у активах [12].

4). Структура та диверсифікація зобов'язань. Дана група показників характеризує джерела формування кредитних ресурсів з точки зору строковості та розміру процентних витрат. При застосуванні експертних методик паралельно робиться висновок про фактори, що вплинули на зміну структури зобов'язань [12].

5). Оцінка ліквідності банку. Включає в себе оцінку показників, що відносяться до групи показників ліквідності, та співвідношення активів та пасивів [9, 10].

6). Розрахункові коефіцієнти та нормативи центрального банку, що не увійшли до попередніх груп (в Україні це нормативи Н11, Н12 та Н13). Слід зазначити, що для цих та інших нормативів, встановлених НБУ, оцінка проводиться на підставі вивчення їх динаміки протягом мінімум трьох років та порівняння із середніми показниками по банківській системі, групі банків-аналогів тощо [5].

7). Доходність та рентабельність банку. Оцінка будується на підставі аналізу рівня прибутковості банку, динаміки та структури доходів, витрат і фінансового результату банку. Оцінка показників рентабельності здійснюється за допомогою показників рентабельності активів, капіталу, витрат та персоналу банку, чистої процентної маржі тощо [11, 13].

Методики розрахунку рейтингу залежно від своєї специфіки використовують ті чи інші показники із наведених у п.п. 1-7 груп.

Отже, система показників, що використовується для побудови рейтингів банківських установ, включає кількісні та якісні оцінки розміру бізнесу банку, достатності його капіталу, структури активів, диверсифікації зобов'язань, ліквідності та рентабельності.

1.3. Методики рейтингової оцінки діяльності банків

У сучасній практиці виділяються три основні групи методик рейтингової оцінки [8, 16]. Методики першої групи акцентують увагу на порівняльній оцінці ефективності діяльності банківських установ, у другій групі рейтинги банків будуються залежно від рівня надійності, а рейтингові моделі третьої групи інтегрують підходи, що застосовуються у методиках перших двох, з метою комплексної оцінки діяльності банківських установ [8].

Ефективність банківської системи в цілому залежить від результативності діяльності кожної установи, від реалізації економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого ефекту (фінансового результату) та витрат ресурсів. Аналіз ефективності банківської діяльності за допомогою рейтингів має важливе значення в системі прийняття управлінських рішень і є ретроспективним (наступним) [18].

Методики рейтингової оцінки ефективності банків базуються на аналізі показників доходності та рентабельності банків. Прикладом такої моделі є запропонований С.К.Семьоновим рейтинг ефективності (прибутковості) банків, що будується на основі розрахунку інтегрального трендового індексу, що враховує значення п'яти показників: рентабельності капіталу (*ROE*), активів (*ROA*), доходів, витрат та персоналу банку. Специфіка методики полягає у використанні трендових індексів, що відображають фактичне відхилення фактичного показника від базового (за базовий показник можуть прийматися значення минулого року, планові, середні та ін.). Трендовий індекс розраховується за формулою [18]:

$$I_n = \frac{H - H_0}{H_0} \quad (1.2)$$

де I_n – трендовий індекс для показника H ,

H – фактичне значення показника,

H_0 – базове значення показника.

Розрахунок інтегрального трендового індексу ефективності банку здійснюється за формулою [18]:

$$I_{ET} = I_{PK} + I_{PA} + I_{PD} + I_{PB} + I_{PI}, \quad (1.3)$$

де I_{ET} – трендовий індекс ефективності банку,

I_{PK} – трендовий індекс рентабельності капіталу,

I_{PA} – трендовий індекс рентабельності активів,

I_{PD} – трендовий індекс рентабельності доходів,

I_{PB} – трендовий індекс рентабельності витрат,

I_{PI} – трендовий індекс рентабельності персоналу.

Слід зазначити, що методики рейтингової оцінки ефективності банків у чистому вигляді практично не застосовуються, проте система показників рентабельності не втратила своєї актуальності використовується як частка моделей комплексної оцінки.

Під надійністю банку розуміють його динамічну стійкість до зовнішніх впливів і низьку чутливість до змін на фінансовому ринку. Розрізняють рейтинги поточної (динамічної) та стратегічної надійності банків [8].

Прикладом рейтингу поточної надійності є рейтинг динамічної фінансової стабільності (РДФС), що застосовується у Росії. Методика оцінки сукупності показників діяльності має за пріоритет відображення взаємодії банків з реальним сектором економіки. Особливістю проекту є те, що розрахунки за відкритими даними фінансової звітності охоплюють усі банки країни за найменшими звітними періодами публічної звітності (в Росії – місяць), а підсумкова оцінка здійснюється як за факторами внутрішньої стабільності банку (на підставі розрахункових коефіцієнтів), так і за динамікою його частки у банківській системі. Методичною основою РДФС є аналіз потоків грошових коштів (власних, залучених та розміщених коштів, економічних результатів) як на окрему звітну дату, так і у динаміці зміни основних показників протягом року [7].

Для побудови рейтингу використовуються системи внутрішніх та зовнішніх показників. Внутрішні показники – це система з дванадцяти

розрахункових показників, що відповідають пп. 1-6 за класифікацією В. Севріновського, їх назви та формули розрахунку наведено у додатку А. Зовнішні показники характеризують динаміку частки показників банку у загальних показниках діяльності банківської системи. Розрахунок усіх зовнішніх та внутрішніх показників на дату періодичних звітів здійснюється шляхом сумування за усіма звітними датами за рік із «забуванням» більш старих значень і нормуванням суми вагів до одиниці за загальною формулою [8]:

$$D(P^K) = \frac{2}{13} \sum_{t=1}^{12} \frac{t}{12} \frac{P_t^K}{\sum_{j=1}^N P_t^j}, \quad (1.4)$$

де $D(P^K)$ –динамічний рейтинг за показником питомої ваги показників банку у загальних показниках діяльності банківської системи;

P^K – один з обраних показників для к-го банку;

P_t^K – один з обраних показників для к-го банку у момент часу t ;

N – загальна кількість банків, що аналізуються;

t – час, $t = 1, \dots, 12$. Поточному часу відповідає $t = 12$, попереднім місяці у зворотньому відліку;

$2/13$ – коефіцієнт, що використовується для нормування суми вагів до одиниці ($\sum t/12 = 13/2$).

Зауважимо, що дана формула не є універсальною, наприклад, для України, де банки публікують звітність щоквартально [4], вона мала б вигляд:

$$D(P^K) = \frac{2}{5} \sum_{t=1}^4 \frac{t}{4} \frac{P_t^K}{\sum_{j=1}^N P_t^j} \quad (1.5)$$

За підсумками розрахунку показників банкам присвоюється рейтинг у діапазоні від А3 (стабільність не викликає сумнівів) до Г1 (стабільність не забезпечена) [8].

Іншою методикою рейтингової оцінки поточної надійності банків є методика В.Кромонова. Вона базується на застосуванні індексного методу і протягом тривалого часу вважалася такою, що найповніше висвітлює

фінансово-економічні аспекти діяльності банківських установ. Кінцевими результатом побудови рейтингу є поточний індекс надійності, який розраховується із застосуванням прийому евристичного нормування (ділення показників конкретного банку на показники «оптимально надійного», для якого значення k_3 та k_6 повинні становити 3, інших показників – 1) за формулою [14]:

$$N = 45 * k_1 + 20 * k_2 + \frac{10 * k_3}{3} + 15 * k_4 + 5 * k_5 + \frac{5 * k_6}{3}, \quad (1.6)$$

де N – поточний рейтинг надійності,

k_1 – генеральний коефіцієнт надійності,

k_2 – коефіцієнт миттєвої ліквідності,

k_3 – крос-коефіцієнт,

k_4 – генеральний коефіцієнт ліквідності,

k_5 – коефіцієнт захищеності капіталу,

k_6 – коефіцієнт фондової капіталізації прибутку.

Формули розрахунку коефіцієнтів k_1 - k_6 наведено у додатку Б.

Стратегічна надійність банків не може бути виражена у кількісній формі, тому рейтингові моделі її оцінки є специфічними. Вони включають експертні оцінки, а також порівняння банків у бінарній формі, що показують перевищення стратегічної надійності одного банку над іншим, рівність їх стратегічних надійностей або неможливість їх порівняння за даним критерієм. Найпростішим способом представлення цих бінарних відношень є матриця розміром $k \times k$ (k – кількість банків, що порівнюються), що складається з 0 та 1. Значення «1» свідчить про те, що один банк кращий за інший, «0» – банки рівні за стратегічною надійністю або неспівставні. За базу порівняння приймають значення економічних нормативів центрального банку та показники ризиковості діяльності [1]. Зазначимо, що такі рейтинги є низько ефективними (оскільки не включають низку екзо– та ендогенних факторів, що впливають на діяльність банку та не дають уявлення про місце

банку у банківській системі) та досить складними у побудові, тому, в основному, існують лише як теоретичні розробки.

Комбіновані методики рейтингової оцінки ефективності банків використовують системи показників, що характеризують як їх надійність, так і ефективність.

Модифікована методика Euromoney є прикладом комбінованої рейтингової моделі. Дана методика була розроблена Асоціацією комерційних банків Латвії на базі методики розрахунку рейтингу ефективності банків Euromoney із заміною якісних факторів на показники достатності капіталу, величини балансового капіталу та активів. Інтегральний показник розраховується за формулою [14]:

$$N = 15 * ROE + 10 * ROA + 10 * CIN + 10 * NIM + 15 * NI + 15 * CA + 10 * ASSETS + 15 * CAPITAL \quad (1.7)$$

де ROE – прибутковість капіталу;

ROA – прибутковість активів;

CIN – співвідношення доходів та витрат;

NIM – чиста процентна маржа;

NI – чистий прибуток;

CA – показник достатності капіталу;

ASSETS – активи банку (валюта активу балансу);

CAPITAL – балансовий капітал.

Формули для розрахунку зазначених параметричних показників наведені у додатку В.

Слід зазначити, що зазначені показники не є співвимірними, тому для переходу до єдиного бального вимірника застосовується формула [14]:

$$A_{ik} = \frac{a_{ik} - a_k^{\min}}{a_k^{\max} - a_k^{\min}} \quad (1.8)$$

де A_{ik} – значення к-го показника для і-го банку у балах;

a_{ik} – значення к-го показника для і-го банку;

a_k^{\max} – максимальне значення к-го показника за групою банків;

a_k^{\min} – мінімальне значення k -го показника за групою банків.

Міжнародним інститутом інвестиційних проектів наприкінці 1990-х років було розроблено рейтинг порівняльної оптимальності банків (інша назва – «Рейтинг «Б»»), що оцінює структуру активів та пасивів банку, його надійність та прибутковість. Системи показників, що використовуються у цій рейтинговій моделі та формули їх розрахунку, надано у додатку Д. Нормування отриманих показників здійснюється шляхом ділення на найбільше із значень цього показника у групі банків, що аналізується. Підсумковий показник розраховується за формулою [8]:

$$P=13\times\Sigma A+28\times\Sigma П+49\times\Sigma H+10\times\Sigma E, \quad (1.9)$$

де P – підсумкове значення рейтингового показника;

A – показники структури активів;

$П$ – показники структури пасивів;

H – показники надійності;

E – показники ефективності.

Підводячи підсумок першого розділу зазначимо, що рейтингова оцінка діяльності банків є одним з інструментів аналізу їх фінансового стану, яка дозволяє отримати комплексну оцінку їх фінансового стану та провести їх порівняння з іншими кредитними установами. Рейтинговий аналіз дає можливість менеджменту банку здійснювати порівняльну оцінку його ефективності та надійності, розв'язати питання кредитування банків-партнерів завдяки отриманню об'єктивної інформації про результати їх діяльності.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИК РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

2.1. Підходи до оптимізації системи параметричних показників

Проблема оптимізації системи параметричних показників рейтингових моделей є досить актуальною, що пов'язано із неадекватністю багатьох показників поточній ситуації та їх взаємною корельованістю. Науковий підхід до проблеми став застосовуватись лише декілька років тому, коли з'явилися перші роботи з економетричного аналізу параметричних показників рейтингових моделей. Першими і чи не єдиними дослідниками на теренах колишнього СРСР, що здійснили економетричний аналіз значущості параметричних показників та взаємозв'язків між ними стали російські вчені А.Кармінській, А.Пересецькій та А.Петров [7,8].

За його підсумками виявилось, що значна кількість показників, які використовуються при побудові рейтингів, є незначущими у рамках моделі або настільки корелюють між собою, що достатнім є використання одного показника замість двох чи трьох. Так, недоцільним вважається одночасне використання показників розміру активів та капіталу банку як характеристик його діяльності при використанні у моделі коефіцієнтів, до формул розрахунку яких входять ці значення. Наприклад, у модифікованій методиці EuroMoney пропорційність капіталу та активів банку закладена два рази: через використання величини балансових активів та капіталу та розрахункових коефіцієнтів ROA і ROE. Прикладом незначущого параметричного коефіцієнта є відношення коштів нерезидентів до валюти балансу, що використовується при побудові РДФС.

Російськими дослідниками на основі праць зарубіжних вчених та даних власного аналізу [7,8] було визначено показники, що є найбільш значущими при побудові рейтингових моделей і при цьому не взаємокорельованими, це:

розмір активів, достатність капіталу, миттєва ліквідність, показник диверсифікації зобов'язань, рентабельність капіталу.

2.2. Підходи до покращення методики розрахунку інтегрального коефіцієнта рейтингової моделі

Слід зазначити, що методики рейтингової оцінки діяльності банків, розглянуті нами у попередніх підрозділах, були розроблені більш ніж десять років тому, отже, на сьогодні зі зміною кон'юнктури ринку банківських послуг доцільним є перегляд вагових коефіцієнтів рейтингових моделей. Так, при розробці моделі В.Кромонава питома вага коефіцієнтів $k_1 - k_6$ визначалася експертним методом без проведення відповідних математичних розрахунків, це стосується і модифікованої методики Euromoney. Негнучкість методики оцінювання до змін зовнішнього щодо банку середовища призводить до поступової втрати рейтингом адекватності.

Проблема знайшла відображення у роботах банківських аналітиків [2, 16, 17, 19]. Вони пропонують удосконалення рейтингів, шляхом «прив'язки» питомої ваги параметричних коефіцієнтів до змін у банківській системі. Для цього пропонується використання таких інструментів визначення ваги:

1). Метод дисперсій. Застосування цього інструменту теорії ймовірностей та математичної статистики зумовлене тим, що фінансові показники банків, які є базою розрахунку параметричних коефіцієнтів, з точки зору математики змінюються у часі випадково (зміни не можуть бути задані математичною функцією). Питома вага k -го показника у інтегральному показнику рейтингової моделі знаходиться за формулою [2]:

$$p_k = \frac{S_o^2}{S_k^2}, \quad (2.1)$$

де p_k – ваговий коефіцієнт,

S_o^2 – квадрат значення k -го показника для банку;

S_k^2 – дисперсія оцінки k -го показника у групі банків.

Головною особливістю даного методу є той факт, що ваги параметричних коефіцієнтів обернено пропорційні їх (коефіцієнтів) дисперсії. Тобто чим більший статистичний розкид факторного показника за групою банків, тим більший вплив він має при визначенні величини інтегрального показника.

2). Метод визначників. Його застосування передбачає використання методу найменших квадратів. Проілюструємо його застосування на прикладі моделі В.Кромонава. Для того, щоб знайти ваги показників за цим методом спочатку будується матриця 6×6 , кожен з рядів якої має вид [2]:

$$k_1 \times u_n; k_2 \times u_n; k_3 \times u_n; k_4 \times u_n; k_5 \times u_n; k_6 \times u_n, \quad (2.2)$$

де $k_1 - k_6$ – значення параметричних коефіцієнтів моделі В.Кромонава,

n – номер рядка,

u_n – номінальна питома вага показника k_n у поточному індексі надійності В. Кромонава.

Питома вага коефіцієнтів визначається як відношення визначника даної матриці (в конкретному випадку визначника шостого порядку) до мінора відповідного елемента головної діагоналі матриці (визначника п'ятого порядку), за формулами:

$$G_n = \frac{A}{A_{nn}}, \quad (2.3)$$

де G_n – питома вага параметричного коефіцієнта k_n

A_{nn} – мінор елемента n головної діагоналі матриці (2.2),

A – визначник матриці (2.4), що має вигляд:

$$A = \begin{vmatrix} k_1 \times u_1 & k_2 \times u_1 & k_3 \times u_1 & k_4 \times u_1 & k_5 \times u_1 & k_6 \times u_1 \\ k_1 \times u_2 & k_2 \times u_2 & k_3 \times u_2 & k_4 \times u_2 & k_5 \times u_2 & k_6 \times u_2 \\ k_1 \times u_3 & k_2 \times u_3 & k_3 \times u_3 & k_4 \times u_3 & k_5 \times u_3 & k_6 \times u_3 \\ k_1 \times u_4 & k_2 \times u_4 & k_3 \times u_4 & k_4 \times u_4 & k_5 \times u_4 & k_6 \times u_4 \\ k_1 \times u_5 & k_2 \times u_5 & k_3 \times u_5 & k_4 \times u_5 & k_5 \times u_5 & k_6 \times u_5 \\ k_1 \times u_6 & k_2 \times u_6 & k_3 \times u_6 & k_4 \times u_6 & k_5 \times u_6 & k_6 \times u_6 \end{vmatrix} \quad (2.4)$$

Даний метод, як і попередній, надає найбільшу питому вагу тим елементам рейтингу, за якими існують найбільші розбіжності серед банків її групи, що аналізується.

3). Комплексний метод, який передбачає застосування описаних вище методів дисперсій та визначників, а також методу функцій чутливості та методу повного диференціалу коефіцієнтів моделі. За методом функцій чутливості визначаються не математичні, як у двох попередніх випадках, а фінансові ваги показників [2]. Вони визначаються шляхом дослідження чутливості зміни інтегрального показника до зміни числових характеристик тих чи інших коефіцієнтів. Даний метод набув широкого розповсюдження у проектному аналізі, проте майже не застосовується при дослідженні рейтингів. Метод повного диференціалу коефіцієнтів моделі визначає питому вагу параметричного коефіцієнта як відношення частинного диференціалу за відповідним коефіцієнтом моделі до її повного диференціалу. З математичної точки зору це означає знаходження частки кожної зі змінних у загальному зростанні функції. Слід зазначити, що наведений перелік методів, які застосовуються при комплексній оцінці не є виключним і за наявності у аналітика відповідних можливостей може бути розширеним [17].

Комплексний підхід передбачає виведення на підставі розрахованих за цими методами часток коефіцієнтів у інтегральному показнику вагів для кожного з коефіцієнтів. Дослідники зазначають, що комплексне застосування фінансових і математичних методів зважування є доцільним, адже це позитивно впливає на точність вихідної оцінки.

На підставі проведеного аналізу підходів до покращення методики розрахунку пропонується універсальний механізм, що покликаний подолати проблеми втрати адекватності дистанційними рейтинговими моделями.

Розрахунок пропонується здійснювати в чотири етапи. На першому визначається значення параметричних показників моделі для аналізованої групи банків за відповідними формулами.

На другому етапі пропонується зважування отриманих значень коефіцієнтів з урахуванням середніх відхилень у групі банків, що аналізується, за формулою (1.8). Таким чином усі банки аналізованої групи отримують зважену бальну оцінку параметричних показників, значення якої належить інтервалу від 0 (банк із найменшим значенням показника) до 1 (банк із найбільшим значенням).

Третій етап передбачає визначення ваги параметричних коефіцієнтів на підставі їх значень у поточному році за методом дисперсій. Даний метод було запропоновано російським банківським аналітиком І. Готовчіковим [2]. Застосування цього інструменту теорії ймовірностей та математичної статистики зумовлене тим, що фінансові показники банків, які є базою розрахунку параметричних коефіцієнтів, з точки зору математики змінюються у часі випадково (зміни не можуть бути задані математичною функцією) [3]. Питома вага k -го параметричного коефіцієнта у інтегральному показнику рейтингової моделі знаходиться за формулою :

$$p_k = \frac{\sum k_i^2}{S_k^2} \times 100\% , \quad (2.5)$$

де p_k – ваговий коефіцієнт,

$\sum k_i$ – сума оцінок k -го показника для групи банків,

S_k^2 – дисперсія оцінки k -го показника по групі банків.

Головною особливістю даного методу є той факт, що ваги параметричних коефіцієнтів обернено пропорційні їх (коефіцієнтів) дисперсії. Тобто чим більший статистичний розкид факторного показника r_f групі банків, тим більший вплив він має при визначенні величини інтегрального показника.

На четвертому етапі здійснюється розрахунок рейтингу шляхом множення приведених за формулою (1.8) значень параметричних коефіцієнтів на відповідні їм ваги, отримані з формули (2.5):

$$N = \sum A_i \times p_i \quad (2.6)$$

На основі значень, отриманих з формули (2.6), здійснюється ранжування банків за величиною показника N .

Таким чином, досягнення максимальної точності та адекватності рейтингових оцінок здійснюється за рахунок приведення у відповідність з метою моделі системи параметричних показників та вилучення з неї показників, що мають тісний взаємозв'язок. Для покращення формул розрахунку підсумкових показників моделі застосовуються економіко-математичні методи, зокрема: методи дисперсій, визначників, функції чутливості реагування. Поєднання цих методик з об'єктивним експертним оцінюванням дає можливість максимізувати точність рейтингових моделей.

2.3. Модель комплексного рейтингового оцінювання фінансово-кредитної діяльності банку

Спираючись на підходи до оптимізації рейтингових моделей, описані у п. 2.2, пропонується комплексна методика рейтингової оцінки діяльності банків, метою якої є надання керівництву банківської установи інформації про її конкурентну позицію на фінансовому ринку та стан справ банків-контрагентів.

У рамках роботи пропонується виключно бухгалтерська методика, яка в умовах практичної роботи повинна бути доповнена експертними оцінками з метою врахування динаміки діяльності банківських установ та інформації, що не формалізується у числовому вигляді. Зауважимо також, що вибір параметричних показників зумовлений не лише згаданими підходами до оптимізації рейтингів, а й обмеженістю доступу до фінансової інформації. Так, більш доцільним є використання показника адекватності регулятивного, аніж достатності балансового капіталу, коефіцієнта поточної ліквідності замість миттєвої, тощо. Суттєвою перевагою моделі є відсутність кореляції параметрів, що дає змогу замінювати один показник іншим з тієї ж групи за класифікацією Севріновського, а недоліки, викликані використанням більш

«простих» показників можуть бути усунуті об'єктивною експертною оцінкою.

Пропонується побудова рейтингової моделі на основі шести показників, що відповідають групам 1-5 та 7 за класифікацією Севріновського. Для характеристики розміру бізнесу банку – величина балансових активів, капіталізації – коефіцієнт достатності капіталу, структури активів – відношення загальних активів до баласту (суми вкладень в основні засоби та інші неробочі активи), структури зобов'язань – показник їх диверсифікації (відношення загальних зобов'язань до їх найбільшої групи), оцінки ліквідності банку – коефіцієнт миттєвої ліквідності, прибутковості – рентабельність капіталу.

Рейтинг буде побудовано за індексним методом шляхом застосування чотирьох етапного алгоритму, описаного у п. 2.2, із послідовним використанням формул (1.8), (2.5) та (2.6).

Запропонована методика дає змогу надати керівництву банку якісну інформацію про діяльність установи, визначити відносну фінансову стійкість та надійність у порівнянні з конкурентами. Вона використовує шість кількісних показників, що характеризують різні аспекти функціонування банку і при цьому не корелюють між собою. Далі за описаним вище алгоритмом здійснюється нормування параметричних показників та визначення їх питомих ваг на конкретну звітну дату. Підсумковий рейтинг моделі подається у формі індексу, для його уточнення можна використовувати експертні методики.

РОЗДІЛ 3

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ГРУПИ НАЙБІЛЬШИХ БАНКІВ

Рейтинг було побудовано на три звітні дати: 01.01.2004, 01.01.2005 та 01.01.2006 р. Вихідними даними для його побудови стали дані банківської статистики Національного банку України [20, 21, 22], проміжні значення параметричних показників, розрахунок їх питомих ваг та підсумкового показника запропонованої методики рейтингової оцінки наведено у додатку Ж, а кінцевий рейтинг на звітні дати поданий у додатку Е.

Проаналізуємо динаміку зміни позиції у рейтингу для кожного з банків та позначимо причини таких змін.

Рейтинг ЗАТ КБ «Приватбанк» зріс з сьомого місця на початок 2004 р. до першого станом на 1 січня 2005 та 2006 р. На першу з аналізованих дат банк був лідером у групі за розміром балансових активів, в той час як показник рентабельності капіталу був одним з найменших у першій групі. На початок 2005 року банк був найкращим у групі за показниками розміру активів та миттєвої ліквідності, суттєво зросла рентабельність капіталу, при цьому знизилась диверсифікація зобов'язань та достатність капіталу. На початок звітного року банк був лідером за величиною балансових активів та рентабельності капіталу, інші показники знаходились на рівні середніх за групою банків. Позитивні зрушення у діяльності банку, досягнуті протягом 2004 та 2005 років, зумовили його вихід на перше місце у групі, фінансова стійкість та ефективність установи не викликають сумнівів.

АППБ «Аваль» на початок 2004 р. був другим у рейтингу, при цьому мав друге у групі значення величини активів, а всі інші показники (за винятком коефіцієнту непрацюючих активів, питома вага якого у підсумковому індексі була незначною – 8,85%) перевищували середнє значення за групою. На початку 2005 року банк опинився на 10 місці у

рейтингу, що було, в першу чергу, пов'язано із зниженням у 4,5 рази рентабельності капіталу (з 6,3% до 1,4%), при цьому нормоване значення цього показника зменшилось у 10,7 рази. Негативна тенденція спостерігалась також за показниками диверсифікації зобов'язань та миттєвої ліквідності, меншими темпами, порівняно з конкурентами, стали зростати активи банку. На початок 2006 року банк опинився на сьомому місці рейтингу, при цьому значення коефіцієнту рентабельності капіталу було найнижчим у групі, хоча всі інші показники знаходились на рівні, близькому до середнього за групою найбільших банків.

ЗАТ «Промінвестбанк» станом на початок 01.01.2005 р. знаходився на вершині рейтингу. Банк був лідером групи найбільших за значеннями показників достатності та рентабельності капіталу, за величиною активів був третім у групі, а значення інших показників практично не відхилялися від середніх за групою. Протягом 2004 р. помітне суттєве погіршення позицій установи, яке знайшло вираження у зменшенні нормованих показників розміру активів та достатності капіталу, а рентабельність капіталу зменшилася з 16,3% до 10,1%. Станом на початок звітнього року банк посів шосте місце у рейтингу, маючи другий у групі показник рентабельності капіталу, при цьому значення інших показників були близькими до середніх по групі. Як видно з проведеного аналізу, банк працює ефективно, проте його фінансова стійкість протягом останніх двох років суттєво погіршилася, що пов'язано із негативною динамікою показника миттєвої ліквідності та достатності капіталу, розмір останнього зростає непропорційно величині активів.

АКБ «Укрсоцбанк» утримував третій рядок рейтингу на початок 2004 та 2005 років, станом на 1 січня 2006 року перемістився у ньому на дев'яту позицію. Станом на 01.01.2005 він мав найгірше у групі значення коефіцієнта непрацюючих активів (це зумовлено надзвичайно високою у порівнянні з іншими банками сумою вкладень у нематеріальні активи), проте інші п'ять параметричних коефіцієнтів рейтингової моделі знаходились на середньому

рівні. На початок 2005 року ситуація із коефіцієнтом непрацюючих активів збереглась, при цьому зменшилося з 0,96 до 0,08 нормоване значення коефіцієнта диверсифікації зобов'язань, що було пов'язане із надзвичайно високою часткою на дату балансу коштів інших банків та НБУ у зобов'язаннях. Протягом 2005 року банк змінив власників, а його конкурентна позиція у групі погіршилася. Окрім проблем із високою часткою баласту у валюті балансу, банк перестав досягати середніх показників по групі за показниками диверсифікації зобов'язань та миттєвої ліквідності, а темпи росту активів уповільнилися. Єдиною позитивною тенденцією протягом року стало зростання рентабельності капіталу.

АКІБ «УкрСиббанк» займав на дати побудови рейтингу відповідно четверте, п'яте та четверте місця. На початок 2004 року банк мав найкращий показник диверсифікації зобов'язань та, водночас, найгірше значення показника миттєвої ліквідності, меншими за середні у групі виявились показники непрацюючих активів та достатності капіталу. За рік показник миттєвої ліквідності досяг середнього значення за групою, більш, ніж удвічі зріс показник достатності капіталу, проте це знівелювалося зниженням нормованих показників розміру балансових активів та коефіцієнту непрацюючих активів. На 01.01.2006 року банк, що також змінив власників у 2005 році, очолював групу за значенням показника диверсифікації зобов'язань, а показники частки баласту у активах та достатності капіталу виявились меншими за середньо групові. В цілому протягом останніх трьох років банк демонструє стабільне зростання показників діяльності, що позитивно характеризує його фінансовий стан.

ВАТ «Укрексімбанк» протягом усього аналізованого періоду демонстрував стабільне зростання позиції у рейтингу (шосте, четверте та друге місця відповідно), що свідчить про його випереджаючий розвиток порівняно з групою. На початок 2004 року значення усіх показників діяльності банку, окрім коефіцієнта диверсифікації зобов'язань, перевищували середні за групою. На початок 2005 р. він мав найвищий

показник рентабельності капіталу, проте значення коефіцієнтів миттєвої ліквідності та непрацюючих активів були нижчими за середньо групові. На 01.01.2006р. усі шість розрахункових показників були вищими за середні, при цьому доволі високими були значення параметричних показників, які мали найбільшу вагу при розрахунку підсумкового показника, – диверсифікації зобов'язань та достатності капіталу.

ВАТ «Державний Ощадний банк України» займав на початок 2004 та 2005 рр. одинадцятий, а на початок 2006 року – десятий рядок рейтингу. На першу дату він мав найгірші у групі показники достатності та рентабельності капіталу і найкращий показник миттєвої ліквідності. Значення усіх інших показників були нижче середніх за групою. На початок 2005 року ситуація була аналогічною, при цьому значення частки баласту в активах було близьким до найгіршого за групою (нормоване значення – 0,027). На 01.01.2006 р. банк знову мав найкращий у групі розмір показника миттєвої ліквідності, при цьому достатність капіталу та диверсифікація зобов'язань цієї банківської установи виявилися найгіршими.

«Райффайзенбанк Україна» показав стійке зростання ефективності та надійності протягом досліджуваного періоду. На 01.01.2004 р. він був на дев'ятому місці рейтингу, маючи найкраще серед банків першої групи значення показника непрацюючих активів. Поряд з цим, усі інші показники діяльності банку були нижчими за середні для групи. На початок 2005 року ситуація поліпшилась: банк залишився лідером за відношенням активів до величини баласту, а також покращив значення інших параметричних показників, хоча вони ще не перевищували середніх у аналізованій групі установ. Протягом 2005 року банком було проведено роботу з диверсифікації джерел залучення ресурсів, що позначилося на значному поліпшенні відповідного коефіцієнта, який мав на останню дату рейтингу найбільше вагове значення (22,8%). Банк залишився лідером за значенням показника непрацюючих активів та мав досить високе нормоване значення

рентабельності капіталу (0,619), що і зумовило досягнення ним третього місця у рейтингу.

Банк «Надра» протягом трьох років продемонстрував найбільшу нестабільність позиції у рейтингу найбільших банків. На початок 2004 року банк займав у ньому п'яту позицію, хоча лише два показники його діяльності з шести (коефіцієнти непрацюючих активів та миттєвої ліквідності) перевищували середні для групи. Станом на 01.01.2005р. завдяки найбільшому у групі значенню показника диверсифікації зобов'язань та високим значенням нормованих коефіцієнтів миттєвої ліквідності та рентабельності капіталу (0,80 та 0,44 відповідно) банк посів друге місце у рейтингу. Показники діяльності банку значно погіршились протягом 2005 року, у підсумку, значення усіх параметричних коефіцієнтів рейтингової моделі виявились значно меншими за середні, що привело банк на 11 місце рейтингу.

ВАТ «Брокбізнесбанк» займав у рейтингу відповідно десяте, дванадцяте та одинадцяте місця. На початок 2004 року значення жодного з розрахункових показників моделі, окрім рентабельності капіталу, не перевищувало середні для групи. На 01.01.2005р. конкурентне становище установи погіршилось, про що свідчать найгірший у групі показник миттєвої ліквідності, порівняно низький розмір балансових активів (нормоване значення – 0,39) та, як наслідок, останнє місце у групі. На початок 2006 року банк піднявся на передостаннє місце за рахунок збільшення балансового капіталу, що позитивно позначилося на показнику його достатності.

Банк «Фінанси та кредит» продемонстрував стабільність протягом трьох років, займаючи на початок 2004 року восьме, 2005 – дев'яте, 2006 – восьме місця. На першу дату побудови рейтингу банк мав проблеми лише з двома показниками – розміром балансових активів та рентабельністю активів, у той час як усі інші перевищували середні для групи. На перше січня 2005 року він мав найменший у групі розмір балансових активів, через непропорційне зростання активів зменшилась достатність капіталу, що

привело до втрати одного рядка у рейтингу. Проблеми з розміром активів банк мав і за рік, але значення інших показників, зокрема достатності капіталу збільшилися до рівня середніх за групою.

ТОВ КБ «Укрпромбанк» протягом аналізованого періоду постійно нарощував власну фінансову стійкість та ефективність, що знайшло відображення у прогресі банку в рейтингу. На початок 2004 року він був останнім у групі, маючи найгірші показники розміру активів та диверсифікації зобов'язань. За рік банк мав порівняно низький розмір активів, але водночас найкращий у групі показник достатності капіталу. За іншими показниками він, з незначними відхиленнями, вийшов на середні значення у групі, посівши у підсумку восьме місце. Шостий рядок рейтингу на початок 2006 року був зумовлений покращенням показників, досягнутих протягом 2004 року, зокрема, зменшено частку баласту у активах, зросли миттєва ліквідність та рентабельність капіталу банку.

За підсумками аналізу зазначимо, що використання рейтингової методики дає більш чітке уявлення про діяльність банків у конкурентному середовищі в порівнянні з ренкінговими методиками. Запропонована модель дає змогу оцінити показники роботи банків у розрізі різних аспектів, що підвищує якість вихідної інформації для прийняття управлінських рішень керівництвом банку. Рейтинг відображає вплив динамічних змін (зміни власників, перепрофілювання діяльності тощо) на фінансовий стан та ефективність банківських установ.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження нами було зроблено наступні висновки:

1. Рейтингова оцінка діяльності банків є одним з інструментів аналізу їх фінансового стану, яка дозволяє отримати комплексну оцінку їх фінансового стану та провести їх порівняння з іншими кредитними установами. Аналіз на основі рейтингових моделей дає можливість менеджменту банку здійснювати порівняльну оцінку його ефективності та надійності, розв'язати питання кредитування банків-партнерів завдяки отриманню об'єктивної інформації про результати їх діяльності.

2. Розбудова рейтингів відбувається на основі системи показників, що комплексно характеризують діяльність банків, а саме: розмір бізнесу, достатність капіталу, структуру активів, диверсифікацію зобов'язань, ліквідність, прибутковість банку, а також розрахункові нормативи центрального банку, що не увійшли до попередніх груп. Методики побудови рейтингів використовують найбільш значущі показники з цих груп, при цьому інтегральний показник надійності чи ефективності діяльності банку формується шляхом приведення їх до спільного вимірника та зважування на визначені експертами коефіцієнти.

3. Методики рейтингової оцінки поділяються на три групи: оцінки ефективності, надійності (фінансової стійкості) та комплексні. Перші будуються на базі показників доходності та рентабельності. Методики надійності спираються на показники капіталізації, структури активів та пасивів. Комбіновані методики поєднують системи показників, що використовуються в попередніх групах.

4. Здійснений у рамках дослідження аналіз існуючих рейтингових методик, які мають практичне застосування у країнах СНД та Балтії, позначив низку недоліків, що зумовлені неадаптованістю рейтингових моделей до сучасного стану розвитку банківських систем на

пострадянському просторі та нехтуванням точністю оцінок з метою спрощення побудови рейтингу.

5. Для усунення зазначених недоліків пропонується перегляд системи показників, що використовуються для побудови рейтингу та зміна підходів до розрахунку підсумкового показника моделі.

Було запропоновано методику рейтингової оцінки діяльності банків, що використовує описані методи та спрямована на потреби керівництва банку. Вона дає змогу менеджменту отримати якісну інформацію про діяльність установи та її конкурентів на основі шести показників: величини балансових активів, коефіцієнту достатності капіталу, відношення загальних активів до баласту (суми вкладень в основні засоби та інші неробочі активи), показника диверсифікації зобов'язань (відношення загальних зобов'язань до їх найбільшої групи), коефіцієнту миттєвої ліквідності, рентабельність капіталу. Після розрахунку коефіцієнтів здійснюється їх нормування, визначення питомої ваги за величиною дисперсії значень нормованих параметричних показників та розраховується підсумковий рейтинг у індексному вигляді.

6. Здійснена апробація методики довела, що використання рейтингової методики для аналізу діяльності банку у конкурентному середовищі дає більш чітке уявлення про діяльність банків у конкурентному середовищі. Запропонована модель дозволяє аналітикам оцінити показники роботи банків у розрізі різних аспектів, що підвищує якість вихідної інформації для прийняття управлінських рішень керівництвом банку. Рейтинг відображає вплив динамічних змін (зміни власників, перепрофілювання діяльності тощо) на фінансовий стан та ефективність банківських установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буздалин А.В. Как построить рейтинг стратегической надежности банков // Банковское дело. – 2000. – № 9 – С. 2-9.
2. Готовчиков И.Ф. Новые технологии взвешивания рейтингов // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С. 2-10.
3. Дубовик В.П., Юрик І.І. Вища математика: Навч. посібник. – К.: А.С.К., 2001. – 648 с.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000р. // www.rada.gov.ua
5. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 зі змінами та доповненнями // www.rada.gov.ua
6. Інструкція про складання проміжної (квартальної) фінансової звітності банків України, затверджена Постановою Правління НБУ № 431 від 12.11.2002 р. // www.rada.gov.ua
7. Карминский А.М., Пересецкий А.А. Анализ рейтингов российских банков // www.bankclub.ru
8. Карминский А.М., Пересецкий А.А., Петров А.Е.. Рейтинги в экономике. Методология и практика. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 342 с.
9. Коваленко В.В. Методология оцінки фінансової стійкості комерційного банку: вітчизняний та зарубіжний досвід // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 8. – С. 254-259
10. Методика оценки рейтинга кредитоспособности банка // www.expert.ru

11. Парасій-Вергуненко І.М. Методичні аспекти стратегічного аналізу фінансових результатів комерційного банку // Вісник Національного банку України.– 1999.– № 11.– С.49-51.
12. Предтеченский А.Н. Коэффициентный анализ в системе кредитных рейтингов заемщиков банка // Банковское дело.–2005.–№4.– С.28.
13. Примостка О.О. Аналіз ефективності діяльності комерційних банків // Фінанси України.– 2003.– № 4.– С.97-102.
14. Пупликов С., Морозевич О. Методологические основы оценки рейтингов банков // Банкаускі веснік. – 2003. – № 2. – С. 39-47.
15. Роуз П. С. Банковский менеджмент. Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: Дело, 1997. – 768 с.
16. Севриновский В. Коэффициентный анализ финансового состояния банков. Проблемы и перспективы // www.finrisk.ru
17. Севриновский В. Развитие систем банковского мониторинга: анализируя мировой опыт // www.finrisk.ru
18. Семенов С.К. О рейтинговых методиках анализа эффективности и устойчивости коммерческих банков на основе экономических нормативов// Банковское дело. – 2005. – № 11. – С. 2-7.
19. Суворов А.В. Сравнительный анализ показателей и рейтинги коммерческих банков // Финансы и кредит. – 2000. – № 10. – с. 32-35.
20. Фінансовий стан банків України на 01.01.2004 р.// www.bank.gov.ua/monitoring
21. Фінансовий стан банків України на 01.01.2005р.// www.bank.gov.ua/monitoring
22. Фінансовий стан банків України на 01.01.2006р.// www.bank.gov.ua/monitoring

ДОДАТКИ

Додаток А

Внутрішні показники діяльності банку за методикою побудови
рейтингу динамічної фінансової стабільності

№ з/п	Назва показника	Формула розрахунку
1	Достатність капіталу	$\frac{\text{Сумарні активи}}{\text{Власний капітал}}$
2	Коефіцієнт орієнтації на реальний сектор	$\frac{\text{Довгостроюві кредити}}{\text{Валюта балансу}}$
3	Відношення робочих активів до ліквідних	$\frac{\text{Робочі активи}}{\text{Ліквідні активи}}$
4	Коефіцієнт ліквідності	$\frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Онкольні зобов'язання}}$
5	Рівень довіри населення	$\frac{\text{Вклади населення}}{\text{Сума зобов'язань}}$
6	Коефіцієнт якості пасивів	$\frac{\text{Зобов'язання понад рік}}{\text{Валюта балансу}}$
7	Коефіцієнт якості кредитного портфеля	$\frac{\text{Прострочкред. заборгованість}}{\text{Кредитний портфель}}$
8	Частка пасивів у валюті балансу	$\frac{\text{Сума пасивів}}{\text{Валюта балансу}}$
9	Рівень активізації залучених коштів	$\frac{\text{Робочі активи}}{\text{Сума пасивів}}$
10	Частка баласту у активах	$\frac{\text{Неробочі активи}}{\text{Валюта балансу}}$
11	Залежність від залучених валютних коштів	$\frac{\text{Кошти нерез-тів до року}}{\text{Власний капітал}}$
12	Залежність від позабалансових операцій	$\frac{\text{Сальдо поставки грош. коштів}}{\text{Власний капітал}}$

Додаток Б

Формули розрахунку параметричних коефіцієнтів моделі В.Кромонова.

Параметричні коефіцієнти	Розрахунок коефіцієнта	Оптимальне значення	Ваговий коефіцієнт
Генеральний коефіцієнт надійності	$k_1 = \frac{K}{PA}$	1	45%
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$k_2 = \frac{ЛА}{ЗЗ}$	1	20%
Крос-коефіцієнт	$k_3 = \frac{СЗ}{РА}$	3	10%
Генеральний коефіцієнт ліквідності	$k_4 = \frac{ЛА + ЗК}{СЗ}$	1	15%
Коефіцієнт захищеності капіталу	$k_5 = \frac{ЗК}{К}$	1	5%
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$k_6 = \frac{К}{СФ}$	3	5%

Умовні позначення:

К – балансовий капітал банку;

СФ – статутний фонд;

ЗК – захист капіталу;

ЗЗ – зобов'язання до запитання;

СЗ – сукупні зобов'язання;

ЛА – ліквідні активи;

РА – робочі активи.

Додаток В

Формули розрахунку факторів за модифікованою методикою
Euromoney

$$\text{Прибутковість капіталу: } ROE = \frac{ЧП}{К}$$

де ЧП – чистий прибуток,

К – середній розмір балансового капіталу за період

$$\text{Прибутковість активів: } ROA = \frac{ЧП}{МА}$$

де СА – середній розмір активів за період

$$\text{Співвідношення доходів та витрат: } CIN = \frac{Д}{В},$$

де Д – доходи за період,

В – витрати за період,

$$\text{Чиста процентна маржа: } NIM = \frac{ПДКЦП - ПВДБЗ}{МА},$$

де ПДКЦП – процентні доходи за наданими кредитами та від інвестицій в цінні папери,

ПВДБЗ – процентні витрати за депозитами та іншими борговими зобов'язаннями

Додаток Д

Формули розрахунку факторних показників рейтингу порівняльної
оптимальності банків

№ з/п	Назва показника	Формула розрахунку
Коефіцієнти оцінки структури активів		
1	Коефіцієнт працездатності активів	$\frac{\text{Доходні активи}}{\text{Валюта балансу}}$
2	Коефіцієнт диверсифікації активів	$\frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Найб.група однорактивів}}$
3	Коефіцієнт інвестиційної активності	$\frac{\text{Надані кредити}}{\text{Доходні активи}}$
4	Коефіцієнт якості позик	$\frac{\text{Надані кредити}}{\text{Простроч. заборгованість}}$
Коефіцієнти оцінки структури пасивів		
1	Коефіцієнт клієнтської бази	$\frac{\text{Кошти клієнтів}}{\text{Сума зобов'язань}}$
2	Коефіцієнт диверсифікації клієнтської бази	$\frac{\text{Кошти фіз.осіб}}{\text{Кошти юр.осіб}}$
3	Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Сума зобов'язань}}$
Коефіцієнти оцінки надійності		
1	Коефіцієнт достатності капіталу	$\frac{\text{Балансовий капітал}}{\text{Активи}}$
2	Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Онкольні зобов'язання}}$
3	Коефіцієнт пропорційності клієнтського кредитування	$\frac{\text{Депозити клієнтів}}{\text{Кредити клієнтам}}$
4	Коефіцієнт захищеності від ризику	$\frac{\text{Сума резервів}}{\text{Ризикові активи}}$
Коефіцієнти оцінки ефективності		
1	Коефіцієнт доходності капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Балансовий капітал}}$
2	Коефіцієнт доходності активів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Доходні активи}}$
3	Коефіцієнт доходності превалюючих активів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Найб.однорідні активи}}$
4	Коефіцієнт використання залучених коштів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Залучені кошти}}$

Додаток Ж

Підсумкова оцінка за запропонованою рейтинговою методкою

на 01.01.2004			на 01.01.2005			на 01.01.2006		
Місце	Банк	Значення	Місце	Банк	Значення	Місце	Банк	Значення
1	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,645	1	ПРИВАТБАНК	0,641	1	ПРИВАТБАНК	0,489
2	"АВАЛЬ"	0,582	2	"НАДРА"	0,533	2	УКРЕКСІМБАНК	0,406
3	УКРСОЦБАНК	0,540	3	УКРСОЦБАНК	0,488	3	РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,371
4	УКРСИББАНК	0,503	4	УКРЕКСІМБАНК	0,467	4	УКРСИББАНК	0,344
5	"НАДРА"	0,498	5	УКРСИББАНК	0,447	5	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,319
6	УКРЕКСІМБАНК	0,490	6	ПРОМІНВЕСТБАНК	0,435	6	УКРПРОМБАНК	0,300
7	ПРИВАТБАНК	0,483	7	РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,408	7	"АВАЛЬ"	0,300
8	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,468	8	УКРПРОМБАНК	0,394	8	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,293
9	РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,440	9	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,339	9	УКРСОЦБАНК	0,267
10	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,438	10	"АВАЛЬ"	0,321	10	ОЩАДБАНК	0,252
11	ОЩАДБАНК	0,416	11	ОЩАДБАНК	0,254	11	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,228
12	УКРПРОМБАНК	0,207	12	БРОКБІЗНЕСБАНК	0,176	12	"НАДРА"	0,228

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1

Значення параметричних коефіцієнтів запропонованої рейтингової моделі на 01.01.2006 р. та результати їх приведення до співвимірних величин

Банк	Активи, млн. грн.	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
ПРИВАТБАНК	22058095	0,103	20,370	1,895	0,575	0,209	1,000	0,297	0,126	0,232	0,402	1,000
"АВАЛЬ"	19258774	0,091	20,214	1,893	0,629	0,011	0,844	0,126	0,124	0,231	0,460	0,000
ПРОМІНВЕСТБАНК	14590344	0,094	19,012	1,755	0,417	0,162	0,584	0,169	0,108	0,159	0,230	0,760
УКРСОЦБАНК	10762963	0,095	11,056	2,027	0,382	0,114	0,371	0,192	0,000	0,302	0,192	0,521
УКРСИББАНК	10669190	0,089	12,142	3,358	0,258	0,059	0,365	0,101	0,015	1,000	0,058	0,243
УКРЕКСІМБАНК	10376114	0,103	24,054	2,615	0,342	0,169	0,349	0,295	0,176	0,610	0,149	0,798
ОЩАДБАНК	9515315	0,082	18,813	1,452	1,128	0,026	0,301	0,000	0,105	0,000	1,000	0,075
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	7048988	0,089	84,763	2,400	0,205	0,134	0,164	0,102	1,000	0,497	0,000	0,619
"НАДРА"	5922497	0,093	28,023	2,146	0,448	0,048	0,101	0,160	0,230	0,364	0,264	0,186
БРОКБІЗНЕСБАНК	4768831	0,127	12,022	2,096	0,323	0,031	0,037	0,630	0,013	0,338	0,129	0,103
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	4421711	0,111	52,893	2,227	0,432	0,030	0,017	0,401	0,568	0,406	0,246	0,096
УКРПРОМБАНК	4109059	0,154	49,878	1,572	0,357	0,037	0,000	1,000	0,527	0,063	0,165	0,132

Продовження додатку Е
Таблиця Е.2

Розрахунок питомих ваг параметричних коефіцієнтів моделі на підставі значень на 01.01.2006 р.

Показники	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
Відношення суми параметрів до їх дисперсії	43,06	48,74	36,20	64,07	52,15	42,09
Питома вага параметричного показника у моделі, %	15,04	17,03	12,64	22,38	18,21	14,70

Продовження додатку Е
Таблиця Е.3

Розрахунок підсумкового показника рейтингової моделі на 01.01.2006 р.

Рейтингова оцінка показника	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	ПІДСУМКОВИЙ РЕЙТИНГ
ПРИВАТБАНК	0,150	0,051	0,016	0,052	0,073	0,147	0,489
"АВАЛЬ"	0,127	0,021	0,016	0,052	0,084	0,000	0,300
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,088	0,029	0,014	0,036	0,042	0,112	0,319
УКРСОЦБАНК	0,056	0,033	0,000	0,067	0,035	0,077	0,267
УКРСИББАНК	0,055	0,017	0,002	0,224	0,011	0,036	0,344
УКРЕКСІМБАНК	0,053	0,050	0,022	0,136	0,027	0,117	0,406
ОЩАДБАНК	0,045	0,000	0,013	0,000	0,182	0,011	0,252
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,025	0,017	0,126	0,111	0,000	0,091	0,371
"НАДРА"	0,015	0,027	0,029	0,081	0,048	0,027	0,228
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,006	0,107	0,002	0,076	0,023	0,015	0,228
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,003	0,068	0,072	0,091	0,045	0,014	0,293
УКРПРОМБАНК	0,000	0,170	0,067	0,014	0,030	0,019	0,300

Продовження додатку Е
Таблиця Е.4

Значення параметричних коефіцієнтів запропонованої рейтингової моделі на 01.01.2005 р. та результати їх приведення до співвимірних величин

Банк	Активи, млн. грн.	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
ПРИВАТБАНК	14713569	9,96%	19,62	2,32	0,54	11,25%	1,000	0,159	0,140	0,363	1,000	0,760
"АВАЛЬ"	11859442	10,99%	12,88	2,37	0,33	1,40%	0,770	0,214	0,058	0,421	0,373	0,071
ПРОМІНВЕСТБАНК	10602718	11,01%	14,30	2,00	0,42	10,48%	0,669	0,215	0,076	0,000	0,654	0,706
УКРСОЦБАНК	7068331	12,87%	8,08	2,07	0,52	9,42%	0,385	0,315	0,000	0,080	0,931	0,632
УКРСИББАНК	5680780	13,06%	14,10	2,87	0,37	5,32%	0,273	0,326	0,073	0,979	0,500	0,345
УКРЕКСІМБАНК	5296448	11,60%	12,83	2,81	0,30	14,67%	0,242	0,247	0,058	0,915	0,289	1,000
ОЩАДБАНК	5071054	7,01%	10,30	2,13	0,43	0,39%	0,224	0,000	0,027	0,149	0,682	0,000
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	4407290	8,04%	90,26	2,24	0,38	6,48%	0,171	0,055	1,000	0,269	0,537	0,426
"НАДРА"	3888480	9,43%	33,70	2,89	0,47	6,71%	0,129	0,130	0,312	1,000	0,799	0,442
БРОКБІЗНЕСБАНК	2768759	13,79%	15,66	2,42	0,20	3,19%	0,039	0,365	0,092	0,472	0,000	0,196
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	2284103	8,38%	35,13	2,49	0,40	3,46%	0,000	0,074	0,329	0,552	0,584	0,215
УКРПРОМБАНК	2378703	25,60%	34,28	2,27	0,36	2,09%	0,008	1,000	0,319	0,301	0,477	0,119

Продовження додатку Е
Таблиця Е.5

Розрахунок питомих ваг параметричних коефіцієнтів моделі на підставі значень на 01.01.2005 р.

Показники	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
Відношення суми параметрів до їх дисперсії	40,95	50,18	35,51	50,69	96,89	55,33
Питома вага параметричного показника у моделі, %	12,43	15,23	10,78	15,38	29,40	16,79

Продовження додатку Е
Таблиця Е.6

Розрахунок підсумкового показника рейтингової моделі на 01.01.2005 р.

Рейтингова оцінка показника	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	ПІДСУМКОВИЙ РЕЙТИНГ
ПРИВАТБАНК	0,124	0,024	0,015	0,056	0,294	0,128	0,641
"АВАЛЬ"	0,096	0,033	0,006	0,065	0,110	0,012	0,321
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,083	0,033	0,008	0,000	0,192	0,119	0,435
УКРСОЦБАНК	0,048	0,048	0,000	0,012	0,274	0,106	0,488
УКРСИББАНК	0,034	0,050	0,008	0,151	0,147	0,058	0,447
УКРЕКСІМБАНК	0,030	0,038	0,006	0,141	0,085	0,168	0,467
ОЩАДБАНК	0,028	0,000	0,003	0,023	0,201	0,000	0,254
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,021	0,008	0,108	0,041	0,158	0,072	0,408
"НАДРА"	0,016	0,020	0,034	0,154	0,235	0,074	0,533
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,005	0,056	0,010	0,073	0,000	0,033	0,176
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,000	0,011	0,035	0,085	0,172	0,036	0,339
УКРПРОМБАНК	0,001	0,152	0,034	0,046	0,140	0,020	0,394

Продовження додатку Е
Таблиця Е.7

Значення параметричних коефіцієнтів запропонованої рейтингової моделі на 01.01.2004р. та результати їх приведення до співвимірних величин

Банк	Активи, млн. грн.	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
ПРИВАТБАНК	9929038	9,13%	20,37	0,86	0,28	1,29%	1,000	0,502	0,126	0,560	0,424	0,013
"АВАЛЬ"	9842534	9,71%	20,21	0,96	0,31	6,33%	0,990	0,565	0,124	0,677	0,487	0,344
ПРОМІНВЕСТБАНК	7625622	13,70%	19,01	0,87	0,23	16,32%	0,742	1,000	0,108	0,572	0,312	1,000
УКРСОЦБАНК	5157914	10,61%	11,06	0,96	0,23	10,99%	0,465	0,663	0,000	0,677	0,313	0,649
УКРСИББАНК	3792328	6,40%	12,14	1,23	0,10	8,76%	0,312	0,204	0,015	1,000	0,000	0,504
УКРЕКСІМБАНК	3876928	11,47%	24,05	0,96	0,11	6,91%	0,322	0,757	0,176	0,682	0,020	0,382
ОЩАДБАНК	5608094	4,53%	18,81	0,89	0,52	1,10%	0,516	0,000	0,105	0,591	1,000	0,000
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	2907508	5,74%	84,76	1,02	0,13	2,92%	0,213	0,132	1,000	0,755	0,073	0,119
"НАДРА"	2889121	7,06%	28,02	1,07	0,36	4,34%	0,211	0,276	0,230	0,814	0,608	0,213
БРОКБІЗНЕСБАНК	2232917	8,58%	12,02	1,03	0,18	5,84%	0,137	0,441	0,013	0,759	0,190	0,312
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	1848622	9,59%	52,89	0,95	0,26	3,11%	0,094	0,552	0,568	0,660	0,370	0,132
УКРПРОМБАНК	1006812	11,53%	49,88	0,40	0,15	2,11%	0,000	0,764	0,527	0,000	0,109	0,067

Продовження додатку Е
Таблиця Е.8

Розрахунок питомих ваг параметричних коефіцієнтів моделі на підставі значень на 01.01.2004р.

Показники	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE
Відношення суми параметрів до їх дисперсії	48,16	74,42	36,20	151,24	52,02	46,87
Питома вага параметричного показника у моделі, %	11,78	18,20	8,85	36,99	12,72	11,46

Закінчення додатку Е
Таблиця Е.9

Розрахунок підсумкового показника рейтингової моделі на 01.01.2004р.

Рейтингова оцінка показника	Активи	Достатність капіталу	Коефіцієнт непрацюючих активів	Диверсифікація зобов'язань	Миттєва ліквідність	ROE	ПІДСУМКОВИЙ РЕЙТИНГ
ПРИВАТБАНК	0,118	0,091	0,011	0,207	0,054	0,001	0,483
"АВАЛЬ"	0,117	0,103	0,011	0,251	0,062	0,039	0,582
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,087	0,182	0,010	0,212	0,040	0,115	0,645
УКРСОЦБАНК	0,055	0,121	0,000	0,250	0,040	0,074	0,540
УКРСИББАНК	0,037	0,037	0,001	0,370	0,000	0,058	0,503
УКРЕКСІМБАНК	0,038	0,138	0,016	0,252	0,003	0,044	0,490
ОЩАДБАНК	0,061	0,000	0,009	0,219	0,127	0,000	0,416
РАЙФФАЙЗЕНБАНК	0,025	0,024	0,089	0,279	0,009	0,014	0,440
"НАДРА"	0,025	0,050	0,020	0,301	0,077	0,024	0,498
БРОКБІЗНЕСБАНК	0,016	0,080	0,001	0,281	0,024	0,036	0,438
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	0,011	0,100	0,050	0,244	0,047	0,015	0,468
УКРПРОМБАНК	0,000	0,139	0,047	0,000	0,014	0,008	0,207